

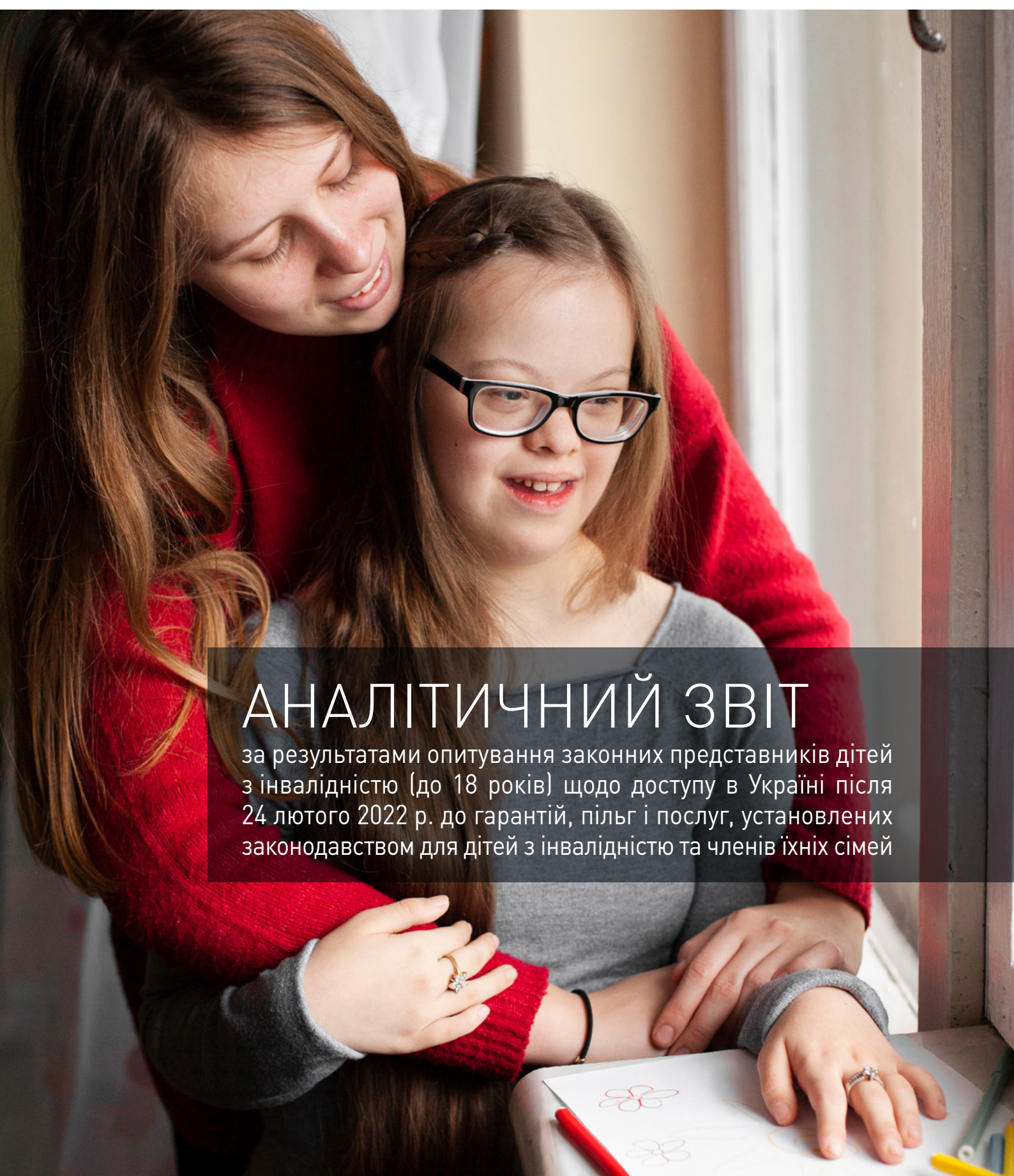

Національна Асамблея
людей з інвалідністю України
www.naiu.org.ua

АНАЛІТИЧНИЙ ЗВІТ

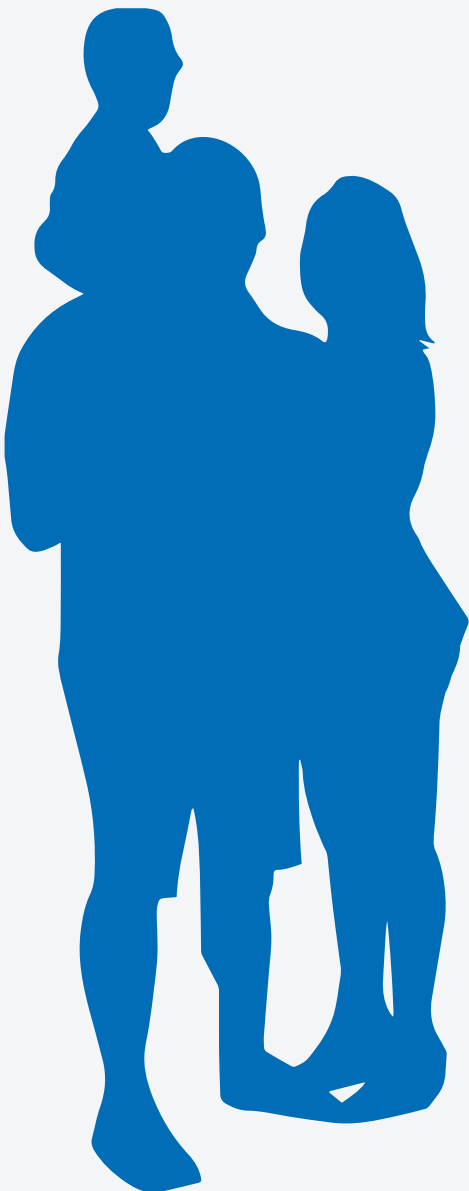
за результатами опитування законних представників дітей з інвалідністю (до 18 років) щодо доступу в Україні після 24 лютого 2022 р. до гарантій, пільг і послуг, установлених законодавством для дітей з інвалідністю та членів їхніх сімей

ЗМІСТ

ВСТУП	3
ОСНОВНА ЧАСТИНА	4
Характеристика цільової аудиторії.....	4
Внутрішнє переміщення	6
Освіта	7
Соціальне забезпечення	9
Послуги	11
Потреби сім'ї.....	15
ЗАГАЛЬНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ за результатами аналізу відповідей респондентів	16

Ця публікація розроблена Всеукраїнським громадським об'єднанням «Національна Асамблея людей з інвалідністю України» в рамках проєкту «Реагування та відновлення з урахуванням потреб людей з інвалідністю під керівництвом та за координації організацій осіб з інвалідністю», який фінансується Європейським форумом інвалідності та Християнською місією незрячих (СВМ).

ВСТУП

Громадською спілкою «Всеукраїнське громадське об'єднання «Національна Асамблея людей з інвалідністю України» (НАІУ) проведено опитування законних представників дітей з інвалідністю (до 18 років) щодо доступу в Україні після 24 лютого 2022 р. до гарантій, пільг і послуг, установлених законодавством для дітей з інвалідністю та членів їхніх сімей.

Опитування проводилося з 19 грудня 2022 р. до 17 січня 2023 р. шляхом заповнення респондентами анкети, оформленої в Google Form.

Його мета полягала в з'ясуванні ситуації щодо потенційних можливостей реалізації законодавчо гарантованих дітям з інвалідністю та членам їхніх сімей прав, відповідної практики і вивченні нагальних проблем.

Результати опитування використано для підготовки узагальнених висновків та пропозицій з окреслених питань, а також вони використовуватимуться в подальшій діяльності НАІУ та її партнерів, зокрема й під час взаємодії з органами влади.

Авторами аналітичного звіту є Лариса Байда, Ольга Мордань, Алла Соцька.

Вдячність учасницям та учасникам опитування за відповіді на питання анкети, які слугуватимуть для напрацювання пропозицій щодо ймовірних шляхів вирішення виявлених проблем.

ОСНОВНА ЧАСТИНА

ХАРАКТЕРИСТИКА ЦІЛЬОВОЇ АУДИТОРІЇ

В Україні станом на 1 січня 2022 р. налічувалося 162,2 тис. дітей з інвалідністю¹ (тут і далі за текстом особи віком до 18 років). У структурі дитячого населення нашої держави – станом на 1 січня 2022 р. налічувалося 7 348,5 тис. дітей² – діти з інвалідністю становлять близько 2,2%.

Цим опитуванням охоплено 493 людини з числа батьків та інших законних представників (опікунів/піклувальників, прийомних батьків, батьків-вихователів) дітей з інвалідністю.

Отримані за результатами анкетування відповіді дають відомості стосовно 253 дітей з інвалідністю підгрупи А та 240 дітей з інвалідністю в контексті особливостей реалізації законодавчо гарантованих цій категорії населення прав і задоволення основних потреб.

Серед 493 дітей: 193 дівчини, 298 хлопців, а щодо двох статі не вказано.

■ Чисельність дітей у розрізі статі та інвалідності

Крім того, низка відповідей на запитання анкети відображає ситуацію з певними потребами батьків та інших законних представників дітей з інвалідністю, а також їхніх сімей.

Варто зазначити, що за даними Державної служби статистики України, щороку в Україні інвалідність встановлюється в середньому 14,5 тис. дітей³. Найбільш частими причинами, які зумовлюють їхню інвалідність, є уроджені аномалії (порушення розвитку), деформації і хромосомні аномалії; розлади психіки та поведінки (у тому числі

¹ Статистичний збірник «Соціальний захист населення України» https://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2022/zb/07/zb_szn_2021.pdf

² Статистичний збірник «Діти, жінки та сім'я в Україні» https://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2022/zb/10/zb_djs_2022.pdf

³ Статистичний збірник «Соціальний захист населення України» https://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2022/zb/07/zb_szn_2021.pdf

розумова відсталість); хвороби нервової системи (у тому числі дитячий церебральний параліч); хвороби ендокринної системи, розлади харчування, порушення обміну речовин тощо.

Серед дітей, охоплених опитуванням, у 108 випадках інвалідність зумовлена фізичними порушеннями. Психічні порушення стали причиною інвалідності для 48 дітей, а сенсорні – для 45 дітей. У 28 дітей інвалідність спричинена інтелектуальними порушеннями. Відтак 229 дітей з інвалідністю (46,5%) з числа тих, стосовно яких проведено опитування, мали один вид порушення здоров'я.

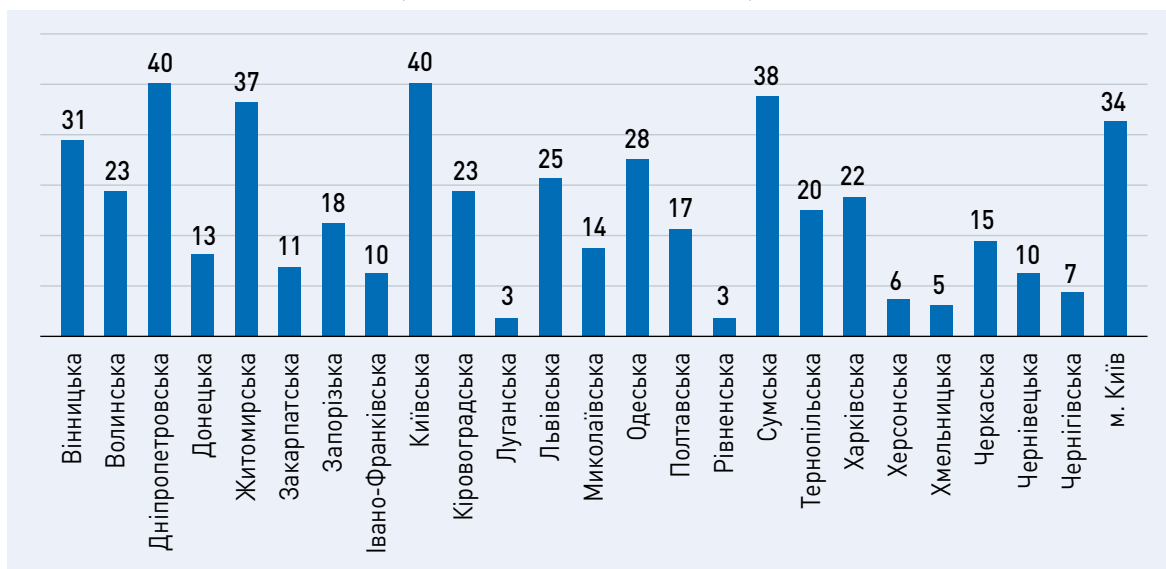
Водночас у 264 дітей порушення комплексні, а саме:

- 59 дітей з усіма чотирма видами порушень;
- 33 дитини з фізичними та інтелектуальними порушеннями;
- 32 дитини з сенсорними, психічними та інтелектуальними порушеннями;
- 30 дітей із психічними та інтелектуальними порушеннями;
- 25 дітей із фізичними, психічними та інтелектуальними порушеннями;
- 24 дитини з фізичними, сенсорними та інтелектуальними порушеннями;
- 19 дітей із фізичними та сенсорними порушеннями;
- 16 дітей із сенсорними та психічними порушеннями;
- 16 дітей із фізичними та психічними порушеннями;
- 5 дітей із сенсорними та інтелектуальними порушеннями;
- 5 дітей із фізичними, сенсорними та психічними порушеннями.

Переважає чисельність дітей з інвалідністю, охоплених опитуванням, були віком від 7 до 13 років, зокрема 283 дитини (57,4%). Також анкетування стосувалося 125 дітей з інвалідністю (25,4%) віком від 14 до 17 років (включно), 63 дітей (12,8%) – віком від 4 до 6 років, та 22 дітей (4,5%) віком до 3 років (включно).

Респонденти репрезентували всі області України.

■ Інформація про область постійного місця проживання дитини з інвалідністю (де знаходиться житло)

ВНУТРІШНЄ ПЕРЕМІЩЕННЯ

За даними Управління Верховного комісара Організації Об'єднаних Націй у справах біженців, майже третина українського населення була змушена покинути свої домівки внаслідок конфлікту⁴. Із них станом на 20 грудня 2022 р. чисельність українців, які перетнули кордон із країнами Європейського Союзу з 24 лютого 2022 р., склала понад **16,6 млн** осіб⁵.

Опитування продемонструвало, що 280 дітей з інвалідністю вимушено переселилися з початком війни, а це – 56,7% від 493 дітей, охоплених анкетуванням.

Слід відзначити, що найчастіше сім'ї з дітьми з інвалідністю переміщалися на Захід України. Загалом до цього регіону перемістилося 84 дитини з інвалідністю (17%).

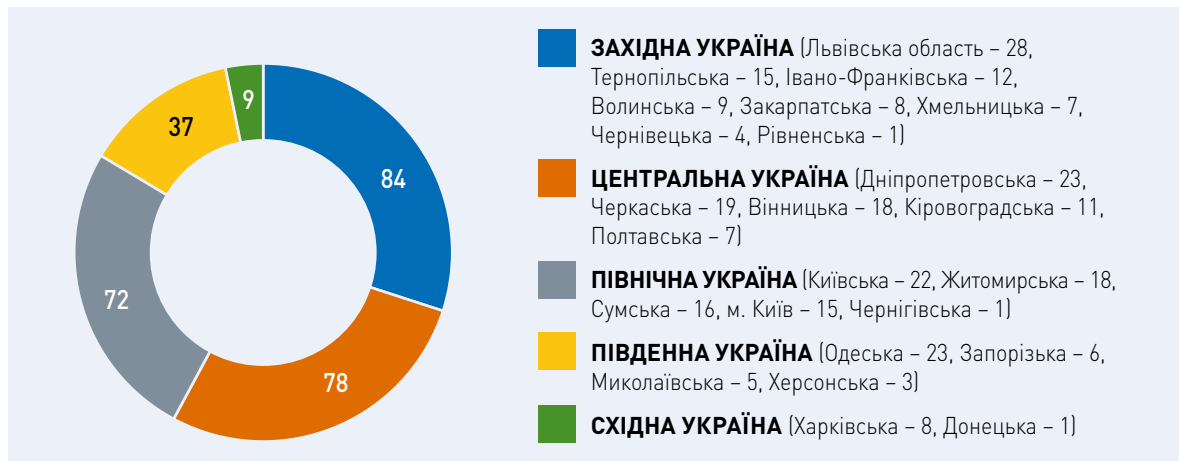
У Центральній Україні на час проведення опитування перебувало 78 дітей з інвалідністю (15,8%).

У межах Північної України перебувало 72 дитини з інвалідністю (14,6%).

На Південь України перемістилася незначна чисельність дітей з інвалідністю (за винятком Одеської області), зокрема 37 осіб (7,5%).

Найменше виявилось дітей з інвалідністю, які перемістилися на Схід України чи в межах цього регіону, – лише дев'ятеро (1,8%).

■ Інформація про регіони України, до яких перемістилися діти з інвалідністю після 24 лютого 2022 року

Водночас на час проведення опитування чисельність дітей з інвалідністю, які мали статус ВПО, становила 81 дитину (18,7%); 30 дітям (6,9%) цей статус було знято, а відносно двох дітей питання про встановлення відповідного статусу знаходилося на етапі оформлення.

Принагідно зауважимо, що серед причин переміщення виокремлюються окрім прямого пошкодження будинків, також руйнування формальних та неформальних мереж підтримки з боку соціальних працівників, доступність до медичних та реабілітаційних послуг, послуг у сфері освіти, відсутність води та енергопостачання тощо.

⁴ Оперативна інформація про ситуацію в Україні № 34 від 4 листопада 2022 р. / Управління Верховного комісара ООН у справах біженців, <https://data.unhcr.org/en/documents/details/94804>

⁵ Огляд сучасного стану освіти і науки в Україні в умовах російської агресії (станом на грудень 2022 р.) <https://reliefweb.int/report/ukraine/overview-current-state-education-and-science-ukraine-terms-russian-aggression-december-2022>

ОСВІТА

Міністерство освіти і науки України основними пріоритетами в умовах військових дій визначило безпеку всіх учасників освітнього процесу та забезпечення сталості навчання і викладання⁶, в рамках яких особливий акцент має робитися, окрім іншого, на організації інклюзивного освітнього середовища.

Станом на 24 грудня 2022 р. в закладах дошкільної освіти функціонувало 4 492 інклюзивні групи (7 635 дітей з особливими освітніми потребами); 39 428 учнів з особливими освітніми потребами здобували освіту в 25 339 інклюзивних класах закладів загальної середньої освіти⁷.

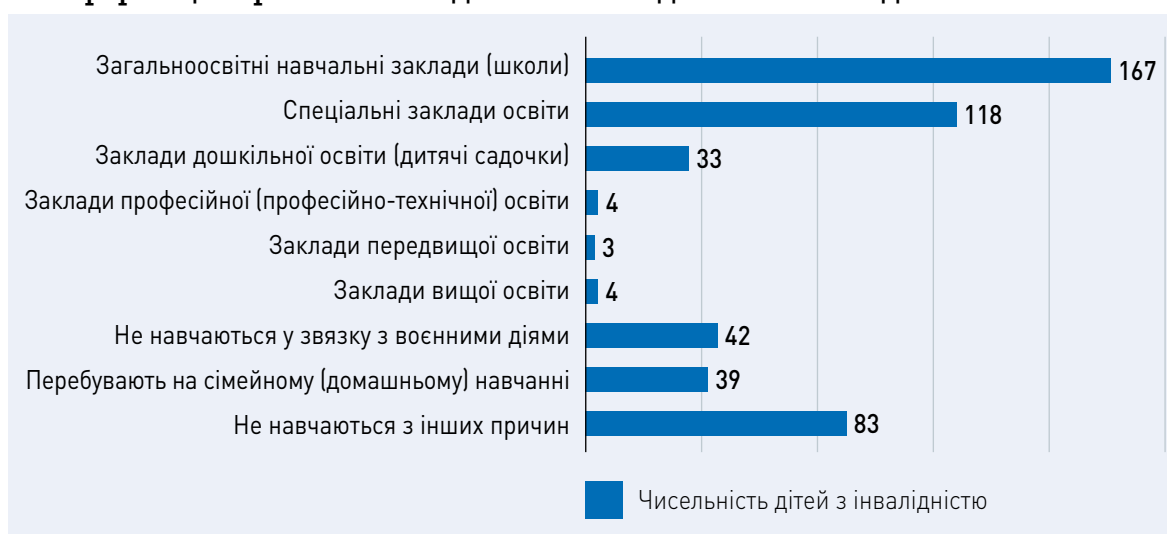
З початку російської військової агресії 36 закладів із числа спеціальних, санаторних закладів освіти та дитячих будинків зазнали пошкоджень та руйнувань різного ступеня в результаті воєнних дій.

Із числа охоплених опитуванням дітей з інвалідністю відвідували навчальні заклади 329 осіб (66,7%). Переважно діти охоплені інклюзивним навчанням, здобуваючи освіту в інклюзивних групах/класах. Зазначене стосується 210 дітей.

Зважаючи на вікову різноманітність, 167 дітей з інвалідністю (34,1%) навчалися в загальноосвітніх навчальних закладах (школах), 118 дітей (23,9%) – у спеціальних закладах освіти, 33 дитини (6,7%) відвідували заклади дошкільної освіти (дитячі садочки), 4 дитини (0,8%) – заклади професійної (професійно-технічної) освіти, 3 дитини (0,6%) – заклади передвищої освіти, 4 дитини (0,8%) – заклади вищої освіти.

Причинами того, що 164 дитини з інвалідністю не навчаються в навчальних закладах, окрім військових дій (42 дитини або 8,5%) і перебування на сімейному (домашньому) навчанні (39 дітей або 7,9%) є й інші причини (83 дитини або 16,8%) – переважно важкі форми порушень.

■ Інформація про навчання дітей з інвалідністю в закладах освіти

⁶ Про організацію освітнього процесу дітей з особливими освітніми потребами у 2022/2023 навчальному році : лист МОН від 6 вересня 2022 р. № 1/10258-22 <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-organizaciyu-osvitnogo-procesu-ditej-z-osoblivimi-osvitnimi-potrebami-u-20222023-navchalnomu-roci>

⁷ Про організацію освітнього процесу дітей з особливими освітніми потребами у 2022/2023 навчальному році : лист МОН від 6 вересня 2022 р. № 1/10258-22 <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-organizaciyu-osvitnogo-procesu-ditej-z-osoblivimi-osvitnimi-potrebami-u-20222023-navchalnomu-roci>

Через війну домінуючою формою навчання стало навчання онлайн або змішане (онлайн і офлайн). Згідно з відповідями респондентів, 141 дитина з інвалідністю (28,6%) на час проведення опитування навчалася дистанційно (онлайн або завдання на пошту/вайбер/телеграм тощо) і 140 дітей (28,4%) – змішано (онлайн і офлайн). Лише 82 дитини (16,6%) відвідували навчальні заклади.

З метою реалізації права дітей з особливими освітніми потребами (зокрема й з інвалідністю) на здобуття дошкільної та загальної середньої освіти в Україні функціонує мережа із 695 інклюзивно-ресурсних центрів (ІРЦ)⁸. Основними їх завданнями є:

- проведення комплексної психолого-педагогічної оцінки розвитку дитини;
- надання психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових послуг;
- забезпечення системного та кваліфікованого супроводу дитини з особливими освітніми потребами.

За послугами ІРЦ після 24 лютого 2022 р. звернулися батьки та інші законні представники 145 дітей з інвалідністю (29,4%), охоплених опитуванням.

19 опитуваних зазначили, що необхідних послуг не отримали, а 25 осіб – отримали частково. Ненадання послуг спричинене, зі слів респондентів, відсутністю спеціалістів (зокрема й через переміщення); необлаштуванням укриттів; припиненням роботи під час повітряних тривог; відмовами через звернення не за місцем проживання або ж віддаленістю ІРЦ і відсутністю змоги дістатися до працюючих центрів власним або громадським транспортом; припиненням роботи ІРЦ через війну тощо. Причинами ж часткового неотримання послуг від ІРЦ виявилися їх перенавантаження, недостатня чисельність відповідних спеціалістів, консультування не повною мірою, відсутність укриттів тощо.

Окремо варто спинитися на питанні доступності навчальних закладів, які в умовах війни окрім виконання завдання із забезпечення здобуття дітьми освіти також функціонують як пункти незламності, укриття, а шкільні автобуси використовуються для евакуації населення тощо.

На грудень 2022 року 178 закладів дошкільної освіти, 29 закладів вищої освіти та 55 закладів фахової передвищої освіти були прихистками та місцями тимчасового проживання для ВПО⁹.

У довоєнний період рівень архітектурної бар'єрності закладів освіти був критично низьким. Для прикладу, в близько 80% шкіл було організовано безперешкодний доступ учнів з інвалідністю до першого поверху і лише близько 0,1 % – до четвертого поверху і наступних поверхів. Тільки близько 8 % шкіл мали доступні туалетні кімнати. Спеціально пристосовані автобуси були менш ніж у 1 % шкіл. До зазначених проблем із війною додалися нові виклики. За одними з останніх даних станом на грудень 2022 року внаслідок обстрілів та бомбардувань збройними силами росії пошкоджено 2 719 закладів освіти, 332 з яких зруйновано повністю¹⁰. Достеменно кількість зруйнованих чи пошкоджених освітніх закладів на сьогодні не відома.

⁸ Україні. Інклюзія <https://ircenter.gov.ua/>

⁹ Про організацію освітнього процесу дітей з особливими освітніми потребами у 2022/2023 навчальному році : лист МОН від 6 вересня 2022 р. № 1/10258-22 <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-organizaciyu-osvitnogo-procesu-ditej-z-osoblivimi-osvitnimi-potrebami-u-20222023-navchalnomu-roci>

¹⁰ росіяни вбили в Україні 441 дитину <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3625365-rosiani-vbili-v-ukraini-441-ditinu.html>

Зі слів батьків та інших законних представників дітей з інвалідністю 140 таких дітей (28,4%) відвідують навчальні заклади, у яких є сходи, продубльовані пандусом або вхід у рівень із землею, ширина вхідних дверей у просвіті від 90 сантиметрів. Водночас 68 респондентів (13,8%) відповіли про бар'єрність входу до будівлі навчального закладу.

90 опитуваних (18,3%) сказали про наявність у навчальному закладі, який відвідує їхня дитина з інвалідністю, архітектурно доступного туалету, яким може скористатися самостійно дитина, що пересувається на кріслі колісному. 16 респондентів (3,2%) сказали про часткову доступність туалетів, а 123 особи (24,9%) відповіли про їх бар'єрність. Водночас у 96 випадках (19,5%) відсутні двері в кабінках туалету.

Про наявність у навчальному закладі шкільного автобусу, пристосованого для перевезення дітей, які пересуваються на кріслах колісних, повідомило 33 респонденти (6,7%), а от про його відсутність сказали 214 опитуваних (43,4%).

Водночас зі слів батьків та інших законних представників у середньому в 26% дітей з інвалідністю відсутня потреба в спеціальних умовах доступності чи в користуванні шкільним автобусом.

З 11 дітей з інвалідністю, які здобувають освіту в закладах вищої, фахової передвищої та професійної (професійно-технічної) освіти навчаються на бюджеті (за державним замовленням) п'ятеро дітей, за контрактом – троє. Водночас четверо дітей отримують соціальну стипендію. Щодо двох дітей відповідні відомості відсутні.

СОЦІАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

В Україні з урахуванням наявності численного прошарку соціально незахищених верств населення запроваджено досить широку систему соціального забезпечення, яка, окрім іншого, включає різноманітні виплати у зв'язку з настанням тих чи інших обставин, зокрема й інвалідності.

Законом України «Про державну соціальну допомогу особам з інвалідністю з дитинства та дітям з інвалідністю» (Закон № 2109-III) визначено право на матеріальне забезпечення за рахунок коштів Державного бюджету України осіб з інвалідністю з дитинства та дітей з інвалідністю шляхом встановлення державної соціальної допомоги у відсотках від прожиткового мінімуму.

Особам з інвалідністю з дитинства та дітям з інвалідністю держава надає соціальну допомогу, а людям, які піклуються про них, – надбавку на догляд.

Розмір державної соціальної допомоги особам з інвалідністю з дитинства та дітям з інвалідністю в 2023 році буде розраховуватися з урахуванням норм Закону № 2109-III, статті 7 Закону України «Про Державний бюджет України на 2023 рік», постанов Кабінету Міністрів України від 26 березня 2008 р. № 265 «Деякі питання пенсійного забезпечення громадян» та від 16 лютого 2022 р. № 118 «Про індексацію пенсій та заходи щодо підвищення рівня соціального захисту найбільш вразливих верств населення у 2022 році».

Водночас розмір державної соціальної допомоги на дітей з інвалідністю, інвалідність яких пов'язана з пораненням чи іншим ушкодженням здоров'я від вибухонебезпечних предметів, з урахуванням усіх надбавок, підвищень та інших

доплат, у тому числі передбачених Урядом, підвищується на 50% розміру державної соціальної допомоги на дітей з інвалідністю на підставі документів, визначених Кабінетом Міністрів України. Зв'язок інвалідності з пораненням чи іншим ушкодженням здоров'я від вибухонебезпечних предметів, отриманим дитиною з інвалідністю, встановлюється лікарсько-консультативними комісіями закладів охорони здоров'я в порядку, визначеному Урядом.

Державну соціальну допомогу призначають у таких розмірах:

- особам з інвалідністю з дитинства I групи – 100% прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність (із 1 січня 2023 р. – 2 093 грн);
- особам з інвалідністю з дитинства II групи – 80% прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність (із 1 січня 2023 р. – 1 674,40 грн);
- особам з інвалідністю з дитинства III групи – 60% прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність (із 1 січня 2023 р. – 1 255,80 грн);
- дітям з інвалідністю віком до 18 років – 70% прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність (із 1 січня 2023 р. – 1 465,10 гривень).

Надбавка на догляд за дитиною з інвалідністю віком до 6 років та віком від 6 до 18 років встановлюється в розмірі 50% прожиткового мінімуму для дітей відповідного віку.

Надбавка на догляд за дитиною з інвалідністю підгрупи А віком до 6 років та віком від 6 до 18 років встановлюється в розмірі 200% прожиткового мінімуму для дітей відповідного віку.

Варто також зазначити, що Урядом продовжено на період війни виплату всіх пенсій і соціальних допомог по інвалідності, а також термін дії індивідуальної програми реабілітації для осіб з інвалідністю, строк повторного огляду яких припав на війну, а також передбачив можливість встановлення інвалідності заочно.

За результатами проведення дослідження встановлено, що всі опитувані, стосовно яких отримано інформацію, отримують відповідні допомогу та пенсію (за винятком 6 дітей з інвалідністю).

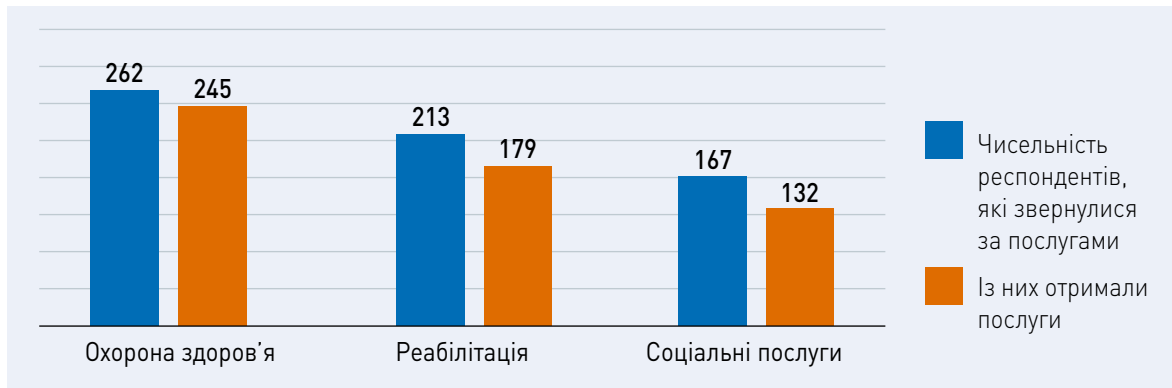
Крім цього, 78 сімей респондентів на час проведення опитування отримували державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям, 45 сімей – адресну безготівкову субсидію для відшкодування витрат на оплату житлово-комунальних послуг, 24 сім'ї – субсидію готівкою на придбання скрапленого газу, твердого та рідкого пічного побутового палива.

Також зазначалося про отримання сім'ями деяких респондентів (по одній чи по дві сім'ї) допомог одинокій матері, на дитину, над якою встановлено опіку, багатодітній сім'ї, при народженні дитини, на проживання ВПО, пенсії по втраті годувальника. 348 респондентів сказали, що їхні сім'ї не отримують жодної з цих виплат.

ПОСЛУГИ

Опитування засвідчило, що найбільш необхідними дітям з інвалідністю, щодо яких воно проводилося, є послуги у сфері охорони здоров'я.

■ Інформація про доступ дітей з інвалідністю до різноманітних послуг

ОХОРОНА ЗДОРОВ'Я

Доступ до медицини для українців з інвалідністю завжди був ускладнений як через архітектурну та транспортну бар'єрність, так і через недоступність самих послуг: інформаційну, фінансову, комунікативну тощо. Перелічені та безліч інших факторів суттєво звужують можливості людей з інвалідністю щодо отримання медичних послуг, забезпечення їх медичними виробами та лікарськими засобами. Зазначене підтверджується і результатами опитування. Більше того, з кожним днем медичні послуги стають для осіб з інвалідністю менш доступними у зв'язку з воєнними діями на території України.

Із початку війни за безоплатною медичною допомогою для дитини з інвалідністю до державних чи комунальних закладів охорони здоров'я звернулося 262 респонденти (53,1%). Зазначене свідчить не стільки про відсутність потреби в медичних послугах, як про їхню недоступність. Із числа цих осіб 139 респондентів зазначили, що залишилися задоволеними якістю отриманих медичних послуг, 79 опитуваних задоволені частково, 22 респонденти незадоволені, а 17 осіб зазначили, що необхідні послуги не отримали.

Враховуючи підвищений рівень потреби дітей з інвалідністю в лікарських засобах, під час війни правом своєї дитини на безоплатне чи пільгове їх придбання за рецептами лікарів скористалися лише 103 респонденти (20,9%). Водночас результати опитування свідчать про непоодинокі випадки відмов опитуваним у реалізації відповідного права. Серед причин:

- аргументи працівників аптек щодо підвищення цін або ненадання такої послуги, або приналежності населеного пункту до зони бойових дій;
- необхідні ліки не входять у перелік пільгових;
- відсутність необхідних ліків у продажу.

Водночас найбільш частою причиною стала відсутність бюджетного фінансування цього напрямку.

Двоє опитуваних повідомили, що не знали про відповідне право своєї дитини.

Що стосується медичних виробів, то після 24 лютого 2022 р. за безоплатним забезпеченням ними своєї дитини зверталися тільки 54 респонденти (11%). Водночас 16 дітям відповідних виробів не дали. 26 опитуваних лишилися задоволеними якістю отриманих медичних виробів, чотири респонденти – задоволені частково, і лише одна людина незадоволена.

РЕАБІЛІТАЦІЯ

В Україні як і в усьому світі одним із ключових напрямів соціального захисту осіб з інвалідністю та дітей з інвалідністю є реабілітація.

З метою забезпечення своєчасності, комплексності і безперервності реабілітаційного процесу осіб (дітей) з інвалідністю, а також для запобігання погіршенню стану здоров'я дітей віком до 3 років, які належать до групи ризику щодо отримання інвалідності (для попередження інвалідності), подолання її наслідків та покращення їх життєдіяльності, в Україні сформована мережа реабілітаційних установ.

На жаль, на сьогодні потужності діючої мережі реабілітаційних установ, більшість з яких задіяна в наданні тимчасового місця проживання ВПО, зокрема з важкою формою інвалідності, не дозволяють охопити реабілітаційними послугами значну чисельність осіб (дітей), які їх потребують.

Зокрема, мережа центрів комплексної реабілітації для осіб/дітей з інвалідністю, яка станом на 1 січня 2022 р. складала 118 установ, у тому числі 8 установ, що належать до сфери управління Міністерства соціальної політики України (інші знаходилися в комунальній формі власності) стала меншою.

Згідно з відомчою інформацією Мінсоцполітики, у зв'язку з тимчасовою окупацією окремих районів деяких областей, а також районів, поруч з якими ведуться інтенсивні бойові дії, 36 центрів комплексної реабілітації призупинили роботу (це стосується Луганської, Донецької, Херсонської, Запорізької, Миколаївської, Харківської областей).

Крім цього, сучасне формування державної політики щодо запровадження реабілітації в сфері охорони здоров'я (медичної та фізичної реабілітації) спричинює наслідки, що призводять до руйнування системи комплексної реабілітації осіб (дітей) з інвалідністю загалом, що у зв'язку з війною ще більше ускладнює ситуацію з доступом зазначеної категорії населення до реабілітаційних послуг, а в окремих випадках набуває критичного характеру всупереч життєвій потребі людей з інвалідністю в цих послугах.

Зокрема, розпочато реорганізацію державних реабілітаційних установ для осіб з інвалідністю та дітей з інвалідністю, що належать до сфери управління Мінсоцполітики та які мають медичну ліцензію, шляхом перетворення їх у державні некомерційні підприємства.

Це дозволить реабілітаційним центрам укладати договори про надання послуг із реабілітації за програмою медичних гарантій з Національною службою здоров'я. Тобто, Мінсоцполітики не фінансуватиме ці заклади.

Отже, зазначене міністерство розпочало процес переведення державних центрів комплексної реабілітації осіб/дітей з інвалідністю на самофінансування, фактично знищуючи їх, по суті перетворюючи в заклади охорони здоров'я. Адже вони не зможуть надавати інші реабілітаційні послуги, крім послуг із реабілітації в сфері охорони здоров'я, оскільки відсутнє джерело для їх оплати. У результаті такого реформування надалі особи/діти з інвалідністю за рішенням Мінсоцполітики саме під час війни будуть позбавлені відповідних послуг.

Ще одним важливим та ефективним інструментом покращення життєдіяльності дітей з інвалідністю є забезпечення допоміжними засобами реабілітації (ДЗР). Важливо, що діти отримують ДЗР безкоштовно і в першочерговому порядку.

Під час війни врегульовано питання взяття на облік, забезпечення, заміни та дострокової заміни засобів реабілітації для мирних громадян України, які проживали безпосередньо в районах та у період проведення воєнних (бойових) дій або в районах, що піддавалися бомбардуванням, авіаударам та іншим збройним нападам, які втратили або зазнали пошкоджень документів чи засобів реабілітації.

За результатами дослідження встановлено, що з початку воєнних дій за безоплатним забезпеченням дитини з інвалідністю ДЗР звернулося 172 респонденти (34,9%), з яких 81 опитуваний зазначив про задоволення якістю отриманих ДЗР, 27 осіб – про задоволення не повною мірою. Лише 5 респондентів висловили незадоволення якістю отриманих ДЗР. Не отримали ДЗР діти 43 респондентів.

Після 24 лютого 2022 р. за безоплатними реабілітаційними послугами для дитини з інвалідністю за місцем проживання звернулося 213 опитуваних (43,2%), а саме:

- **127 осіб** – за фізкультурно-спортивною реабілітацією;
- **104 особи** – за психолого-педагогічною реабілітацією;
- **85 осіб** – за медичною реабілітацією;
- **76 осіб** – за соціальною реабілітацією;
- **71 особа** – за психологічною реабілітацією;
- **5 осіб** – за трудовою реабілітацією;
- **2 особи** – за професійною реабілітацією.

43 респонденти з 213 осіб сказали, що всупереч їх зверненню необхідних реабілітаційних послуг вони не отримали. 96 осіб повідомили, що залишилися задоволеними якістю отриманих реабілітаційних послуг повною мірою, а 43 особи – частково задоволені. І лише 10 осіб виявилися незадоволеними отриманими їхньою дитиною реабілітаційними послугами, двоє з яких пояснили своє невдоволення низьким професійним рівнем спеціалістів і їх незацікавленістю в позитивному результаті та неможливістю скористатися таким елементом реабілітації, як ванна, яку не включено до реабілітаційних заходів.

СОЦІАЛЬНІ ПОСЛУГИ

На сьогодні у класифікаторі соціальних послуг¹¹ зазначено 37 соціальних послуг для різних категорій сімей/осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах. Із них понад 50% для осіб з інвалідністю, зокрема: підтримане проживання осіб похилого віку та осіб з інвалідністю; догляд вдома; догляд стаціонарний; денний догляд; денний догляд дітей з інвалідністю; соціальний супровід при працевлаштуванні та на робочому місці; фізичний супровід осіб з інвалідністю, які мають порушення опорно-рухового апарату та пересуваються на кріслах колісних, з інтелектуальними, сенсорними, фізичними, моторними, психічними та поведінковими порушеннями; переклад жестовою мовою, супровід під час інклюзивного навчання; персональний асистент; соціальна адаптація; соціально-трудова адаптація;

¹¹ Про затвердження Класифікатора соціальних послуг : наказ Міністерства соціальної політики України від 23 червня 2020 р. № 429 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0643-20#Text>

соціальна реабілітації осіб з інтелектуальними та психічними порушеннями; натуральна допомога; супровід під час інклюзивного навчання; транспортні послуги.

Після 24 лютого 2022 р. через підвищення попиту на соціальні послуги було суттєво спрощено процедуру отримання найзапитуваніших із них. Зокрема Урядом ухвалено рішення, яке дає змогу особам з інвалідністю отримувати деякі соціальні послуги (зокрема інформування, консультування, надання притулку, короткотермінове проживання тощо) екстрено (кризово) протягом однієї доби з дня звернення.

На запитання анкети про те, які соціальні послуги потрібні дитині з інвалідністю чи сім'ї, найбільше відповідей про тимчасовий відпочинок для батьків або осіб, які їх замінюють, що здійснюють догляд, – 186 респондентів (37,7%). Великий попит також на соціальну реабілітацію осіб з інтелектуальними та психічними порушеннями – 164 особи (33,3%), консультування – 152 особи (30,8%), натуральну допомогу – 125 осіб (25,4%), денний догляд – 119 респондентів (24,1%), супровід під час інклюзивного навчання – 107 осіб (21,7%), догляд вдома – 76 опитуваних (15,4%), та представництво інтересів – 42 особи (8,5%). Більша частина респондентів зазначала про потребу одразу в кількох видах соціальних послуг. Про відсутність потреби в таких послугах зазначив 61 опитуваний.

■ Інформація про потребу в соціальних послугах

Водночас із початку війни за соціальними послугами звернулося лише 167 респондентів (33,9%), із яких 35 осіб необхідних послуг не отримали, 63 особи якістю отриманих соціальних послуг задоволені, 34 особи – задоволені частково, а 8 респондентів зазначили про незадоволення якістю відповідних послуг.

Зокрема: 47 осіб звернулося за консультуванням; 37 респондентів – за натуральною допомогою; по 26 опитуваних – за супроводом під час інклюзивного навчання і за соціальною реабілітацією осіб з інтелектуальними та психічними порушеннями; 22 особи – за денним доглядом; по 7 респондентів – за перекладом на жестову мову та за супроводом сімей (осіб), які перебувають у складних життєвих обставинах; по 5 осіб – за стаціонарним доглядом та за тимчасовим відпочинком для батьків або осіб, які їх замінюють, що здійснюють догляд за дітьми з інвалідністю; 4 опитуваних – за представництвом інтересів; 2 особи – за доглядом вдома; по 1 опитуваному – за кризовим та екстремим втручанням і за соціальним супроводом сімей, у яких виховуються діти-сироти і діти, позбавлені батьківського піклування. Водночас респонденти зверталися переважно за кількома соціальними послугами, рідко за однією.

ПОТРЕБИ СІМ'Ї

У зв'язку з війною в Україні ситуація з зайнятістю населення вкрай погіршилася, особливо й передусім відносно людей з інвалідністю. Результати опитування засвідчили, що лише 143 респонденти (29%) працювали, 4 людини (0,8%) навчалися або служили, а 147 опитуваних (29,8%) отримували дохід з надання послуг догляду. Водночас 154 особи (31,2%) не працювали (не навчалися і не служили ще до війни), 17 респондентів (3,4%) було звільнено після 24 лютого 2022 р., а 28 осіб (5,7%) знаходилися в пошуку роботи.

Складне становище з доходами через війну спричинило масові звернення громадян, зокрема й з інвалідністю, після 24 лютого 2022 р. за фінансовою та/або гуманітарною допомогою до міжнародних та/або національних інституцій (міжнародних фондів, громадських об'єднань, релігійних організацій тощо). Так, відповідною можливістю скористалися 428 респондентів (86,8%), з яких 369 осіб отримали відповідну допомогу, а 28 осіб звернулися, проте на час проведення опитування ще її не отримали.

Аналіз відповідей респондентів на запитання щодо доступу до соціальних послуг засвідчив високий рівень потреби батьків та інших законних представників дітей з інвалідністю в часі на відпочинок, задоволення особистих потреб та вирішення власних проблем. Однак лише 139 респондентів зазначили, що мають такий час, а 249 осіб заперечили наявність таких можливостей. 105 опитуваних відповіли, що такого часу дуже або навіть критично не вистачає.

Особливо актуальним на час проведення опитування було і залишається досі питання про життєво необхідні речі, продукти тощо, потрібні дитині та сім'ї на зимовий період. У цьому контексті опитуваними названо кошти (314 осіб або 63,1%), медикаменти (206 осіб або 41,8%), теплий одяг (147 осіб або 29,8%), запаси їжі та води (146 осіб або 29,4%), речі для обігріву (радіатори, ковдри тощо) (97 осіб або 19,7%), дрова, вугілля, паливні брекети, паливні гранули, пелети тощо для опалення житла (78 осіб або 15,8%).

Результати аналізу цієї інформації кореспондуються з висновками про найбільшу затребуваність медичних послуг та підвищення у зв'язку з війною потреби у фінансовій підтримці, про що йшлося вище. Як з'ясувалося, ситуація складна. Однак виявилось 64 респонденти, які зазначили про відсутність потрібних на зимовий період речей, продуктів тощо.

Насамкінець, відповідаючи на питання про необхідну підтримку для дітей з інвалідністю зокрема та сімей респондентів загалом, опитувані називали реабілітацію дітей (29 осіб); доступ до ліків та медичних послуг (26 осіб); соціалізацію (25 осіб); психологічну підтримку (22 особи); їжу, зокрема спеціальне харчування (13 осіб); можливість для дитини брати участь у заняттях із певними спеціалістами (для прикладу, логопедами, психологами та ін.) (12 осіб); збільшення обсягу реабілітаційних послуг (10 осіб); відпочинок (9 осіб); денний догляд за дитиною (8 осіб); доступ до освітніх послуг, зокрема можливість відвідування дітьми школи та дитячого садка (7 осіб); консультативну підтримку з питань інвалідності (7 осіб); житло (6 осіб); роботу (4 особи). Окрім іншого також називали потребу в забезпеченні ДЗР та медичними виробами, в юридичній підтримці, в розумінні та абілітації, у забезпеченні санаторно-курортним лікуванням. Однак найбільша потреба людей була і залишається в коштах, на чому наголосило 83 респонденти.

ЗАГАЛЬНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

за результатами аналізу відповідей респондентів

ВНУТРІШНЄ ПЕРЕМІЩЕННЯ

- забезпечити здійснення збору розгорнутих статистичних даних щодо дітей з інвалідністю та сімей, в яких вони виховуються, щодо внутрішнього переміщення та переміщення за кордон;
- посилити підтримку внутрішньо переміщених сімей з дітьми з інвалідністю у сфері охорони здоров'я, освіти, соціального захисту;
- забезпечити своєчасне виявлення та облік внутрішньо переміщених дітей з інвалідністю, які залишилися без піклування батьків, і організувати захист їх прав, насамперед права на виховання в родинному середовищі (своєчасне встановлення опіки/піклування, влаштування в інші форми сімейного виховання);
- прискорити створення на державному рівні системи надання послуг психологічної підтримки осіб з інвалідністю, зокрема внутрішньо переміщених дітей з інвалідністю та їх родин, для мінімізації наслідків перенесених травматичних подій.

ОСВІТА

- забезпечити доступність закладів освіти під час їх будівництва, реконструкції та ремонту з урахуванням безпекових потреб військового часу (облаштування укриттів з урахуванням вимог доступності) та систематичний моніторинг вжитих заходів;
- спрямовувати донорські кошти на модернізацію та відновлення пошкоджених або зруйнованих закладів освіти з урахуванням стандартів доступності;
- проаналізувати потреби державних і комунальних закладів освіти у транспортних засобах для довозу учнів та забезпечити заклади освіти пристосованими (доступними) для дітей з інвалідністю транспортними засобами;

- створити умови для дистанційного навчання з урахуванням воєнного стану в усіх освітніх закладах та забезпечити доступність всіх інформаційних матеріалів для дітей з порушеннями зору, слуху та інтелектуального розвитку;
- зберегти або сприяти відновленню кадрового потенціалу фахівців у сфері освіти, які надають послуги дітям з інвалідністю, розвивати та удосконалювати їхні компетентності шляхом розроблення електронних курсів підвищення кваліфікації, обміну провідним педагогічним досвідом, навчання інформаційно-комунікаційним технологіям, механізмам міжсекторальної взаємодії з питань соціально-психологічної підтримки дітей з інвалідністю.

СОЦІАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

- підвищити рівень фінансової підтримки сімей з дітьми, зокрема виплат дітям з інвалідністю та виплат на таких дітей, а також виплат сім'ям, у яких виховуються діти з інвалідністю;
- упорядкувати питання грошової виплати у зв'язку з військовими діями України від міжнародних інституцій шляхом запровадження обліку в рамках єдиного інформаційного простору з метою забезпечення рівного доступу до зазначеної підтримки всіх потребуючих сімей.

ПОСЛУГИ (ОХОРОНА ЗДОРОВ'Я, РЕАБІЛІТАЦІЯ, СОЦІАЛЬНІ ПОСЛУГИ)

- забезпечити доступність медичних послуг для осіб та дітей з інвалідністю;
- вжити заходів щодо забезпечення дітей з інвалідністю повною мірою ліками, передусім життєво важливими;
- підвищити рівень забезпечення дітей з інвалідністю виробами медичного призначення;
- передбачити механізм доведення інформації щодо можливості отримання безоплатних медичних послуг, забезпечення медичними виробами та лікарськими засобами дітей з інвалідністю до їхніх родин, які мають обмежений доступ до інформації (відсутній телефон, комп'ютер або доступ до інтернету);
- не допустити зменшення доступу дітей з інвалідністю до реабілітаційних послуг у зв'язку з переходом на програму медичних гарантій шляхом збереження мережі державних центрів комплексної реабілітації осіб з інвалідністю, а також розширення мережі комунальних реабілітаційних центрів;
- підвищити рівень забезпечення дітей з інвалідністю ДЗР і запровадити моніторинг забезпечення та якості ДЗР;
- розробити та затвердити соціальні нормативи у сфері надання реабілітаційних послуг особам з інвалідністю, дітям з інвалідністю і забезпечити моніторинг та оцінку якості отриманих послуг;
- вжити заходів щодо розвитку та належного фінансування соціальних послуг, у тому числі підтриманого проживання, денного догляду, тимчасового відпочинку для батьків або осіб, які їх замінюють, що здійснюють догляд за дітьми з інвалідністю тощо;
- забезпечити супровід сімей з дітьми з інвалідністю під час вирішення питань, пов'язаних із реалізацією прав таких дітей та сімей і задоволенням життєво важливих потреб;

- обов'язково застосовувати індивідуальний підхід до кожної сім'ї з дитиною з інвалідністю з урахуванням травматичного досвіду, якого вони зазнали під час війни, для вирішення питання про забезпечення соціальними послугами;
- запровадити моніторинг якості надання соціальних послуг і контроль за наданням послуг особам з інвалідністю та дітям з інвалідністю відповідно до їх змісту та результативності.

ПОТРЕБИ СІМ'Ї

- створити умови для зайнятості батьків та інших законних представників дітей з інвалідністю;
- підвищити рівень обізнаності спеціалістів, які надають різноманітні послуги (освітні, соціальні, реабілітаційні, медичні тощо), та забезпечити їх міжвідомчу взаємодію для вирішення питань захисту прав і забезпечення потреб дітей з інвалідністю;
- створити у кожній територіальній громаді структурні підрозділи з питань захисту прав дітей, зокрема дітей з інвалідністю, та запровадити якісну систему забезпечення потреб і захисту прав дітей за місцем проживання родин;
- проводити інформування батьків та інших законних представників дітей з інвалідністю про права їхніх дітей та можливості їх реалізації і способи забезпечення потреб, у тому числі щодо надання фінансової, гуманітарної допомоги;
- забезпечити навчання батьків та інших законних представників дітей з інвалідністю поводженню з такими дітьми, забезпеченню їхніх потреб;
- запровадити на рівні кожної громади інформаційно-комунікаційну мережу для спілкування та обміну досвідом між сім'ями з дітьми з інвалідністю.

Національна Асамблея людей з інвалідністю України
01054, м. Київ, вул. Рейтарська, 8/5А, к. 110
Телефон: +380 44 279 6182
E-mail: office-naiu@ukr.net
Сайт: www.naiu.org.ua

Національна Асамблея
людей з інвалідністю України
www.naiu.org.ua

